

2022-11-24

Kulturdepartementet

Remissyttrande över SOU 2022:28 – *Vår demokrati– värd att värna varje dag*

RFSL, Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter, har beretts tillfälle att yttra sig över betänkandet SOU 2022:28 - *Vår demokrati – värd att värna varje dag*. RFSL Ungdom är RFSL:s ungdomsförbund. RFSL och RFSL Ungdom lämnar härmed följande synpunkter.

Sammanfattande synpunkter

RFSL och RFSL Ungdom tillstyrker förslaget om en nationell demokratifunktion såväl som samtliga övriga konkreta förslag som framförs i betänkandet. RFSL och RFSL Ungdom ser särskilt positivt på att inrätta en nationell demokratifunktion. Vi anser vidare att det finns utmaningar gällande hur det står till med demokratin i Sverige och är positiva till ett kommande arbete som syftar till att stärka den.

RFSL och RFSL Ungdom anser:

- Att samhället med dess lagstiftning och institutioner inte gör tillräckligt mycket för att motverka hat, hot och hets som finns mot hbtqi-personer och hbtqi-organisationer.
- Att det krävs en mer konkret politik för att motverka den diskriminering som finns mot hbtqi-personer.
- Att det är önskvärt att rösträttsåldern sänks till 16 år i alla allmänna val.
- Att det är önskvärt att se över reglerna för beslut om ändringar i Sveriges grundlag i syfte att göra det svårare än vad det är idag att göra ändringar i dem.
- Att intersexpersoner inte får likvärdigt skydd av diskrimineringslagstiftningen på grund av den juridiska definitionen av “kön” och att denna definition bör inkludera intersexpersoner.
- Att det är önskvärt att könsegenskaper inkluderas som en skyddad grund i diskrimineringslagstiftningen.

Förslagen i betänkandet

I betänkandet framkommer ett antal olika förslag som ska bidra till det demokratipolitiska målet, såsom:

- Att inrätta en nationell demokratifunktion i en befintlig myndighet.
- Att ge uppdrag om ett långsiktigt demokratiframjande pilotprojekt till länsstyrelserna.
- Att skriva in krav i myndighetsförordningen att myndigheter ska ta till vara fördelar som kan vinnas för demokratin.
- Att skriva in krav i kommittéförordningen att redovisa konsekvenser för demokratin i utredningar.
- Att förtydliga skolans demokratiuppdrag.

RFSL och RFSL Ungdom anser att alla dessa förslag är positiva och tillstyrker samtliga.

Hbtqi-personer har ofta sämre tillgång till sina mänskliga rättigheter än övriga i samhället. Att föra samtal om demokrati och lika rättigheter, och att arbeta med detta i skolan, kommer att öka kunskapen om demokrati och därmed stärka individens förutsättningar att faktiskt delta i demokratiprocessen. RFSL och RFSL Ungdom anser därför att förtydligandet kring skolans demokratiuppdrag är något som kommer få en positiv inverkan på medvetenheten om värnandet om vår demokrati. Vi ser positivt på rekommendationen angående Skolinspektionens uppdrag att genomföra kvalitetsgranskningar av grundskolornas respektive gymnasieskolornas arbete med demokrati. RFSL och RFSL Ungdom anser att det också är nödvändigt att fortbilda lärarkåren om demokrati, civilsamhället och mänskliga rättigheter.

Om hat mot och diskriminering av hbtqi-personer

RFSL och RFSL Ungdom menar att det finns utmaningar gällande hur det står till med demokratin i Sverige. Trots våra grundlagar, som ska skydda mot bland annat diskriminering, kan RFSL och RFSL Ungdom konstatera att det finns en lång väg kvar innan ett samhälle fritt från diskriminering förverkligats. Det finns även en problembild gällande huruvida alla i samhället kan delta i vår demokrati. Detta är något RFSL och RFSL Ungdom anser måste förbättras.

Regeringsformen kap 1, 2 §, femte stycket lyder:

“Det allmänna ska motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person.”

Trots att detta borde vara styrande menar RFSL och RFSL Ungdom att mycket återstår innan detta som står om demokrati och diskriminering i vår grundlag kan sägas ha infriats.

Hat mot hbtqi-personer

RFSL och RFSL Ungdom kan konstatera att det fortfarande finns utmaningar gällande upprätthållandet av de grundläggande fri- och rättigheterna. Polariseringen vi ser i Sverige idag bidrar till att många inom hbtqi-rörelsen råkar illa ut. En kartläggning av MUCF (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor) av hot och hat mot det civila samhället har visat att var tredje person som yttrat sig offentligt i hbtqi-frågor har utsatts för hot eller hat det senaste året. Även 45 procent av de organisationer som driver hbtqi-frågor i

påverkanssyfte uppger att deras organisation eller dess medlemmar har blivit utsatta för hat eller hot det senaste året.

RFSL är en av många hbtqi-organisationer som får uppleva hot och hatbrott. Under åren 2017-2021 utsattes 26 av RFSL:s 36 avdelningar för olika slags hotfulla, ibland våldsamma, incidenter. Det har rört sig om allt från klotter på lokaler med hatfyllda budskap till att rutor krossats. Många av hoten äger rum i samband med Pridefiranden, men det har även förekommit beskjutningar mot föreningslokaler och hot mot styrelsemedlemmar.

Samhället med dess lagstiftning och institutioner gör inte tillräckligt mycket för att motverka det våld som hbtqi-personer och hbtqi-organisationer utsätts för. Trakasserier, hot och våld är något som får allvarliga konsekvenser, inte bara för individen utan även för vår demokrati. Den granskning av MUCF som nämnts ovan visar att en fjärdedel av dem som utsatts för trakasserier under det senaste året har undvikit att fortsätta engagera sig eller uttala sig inom de frågorna. Rädslan som trakasserier medför riskerar att minska mångfalden av röster i samhällsdebatten och i sin tur bidra till ett mindre demokratiskt samhälle. RFSL och RFSL Ungdom anser att det krävs en mer konkret politik, och mer resurser, för att motverka hat, hot och hets mot hbtqi-personer och -organisationer.

Diskriminering av hbtqi-personer

Det är av central betydelse att utgångspunkten att alla är lika mycket värda i en demokrati konkret tar sig uttryck genom att ingen utsätts för hat, hot eller diskriminering på grund av sexuell läggning, kön, religion, ålder, könsidentitet, med mera.

Förutom den utsatthet som finns i form av hot, hat och våld mot hbtqi-personer anser RFSL och RFSL Ungdom att det även finns luckor i lagstiftningen som bidrar till diskriminering. I diskrimineringslagstiftningen utgår den juridiska definitionen av "kön" ifrån den kroppsegna produktionen av könsceller. Detta skapar en lucka i lagstiftningen som gör att intersexpersoner inte får det skyddsnet de är berättigade till. Det finns även en problematik i att det inte har införts ett tredje juridiskt kön i Sverige. Fler personer än någonsin identifierar sig idag som icke-binära, men svensk lagstiftning har ännu inte anpassat juridiken efter detta. Det gör att det finns många personer i Sverige som, så länge det bara finns två juridiska kön, aldrig kommer få rätt juridiskt kön.

Förslag från RFSL och RFSL Ungdom

I grund och botten behöver alla människors lika värde och lika rättigheter ständigt värnas och mänskliga rättigheter kunna garanteras för att ett demokratiskt samhälle ska uppnås fullt ut. Med rättigheter kommer också skyldigheter. Staten har en skyldighet att se till att allas rättigheter garanteras samt att alla ska kunna göra anspråk på sina mänskliga rättigheter och ha möjlighet att göra sin röst hörd. Nedan presenteras några förslag från RFSL och RFSL Ungdom som syftar till att stärka demokratin och individens lika rättigheter.

Sänk rösträttsåldern till 16 år i alla allmänna val

I en tid när demokratin är på global tillbakagång kan även Sverige påverkas. Genom att sänka rösträttsåldern i alla allmänna val till 16 år ger man unga verktyg för att kunna påverka sin samtid och framtid, vilket är viktigt när demokratiskt utanförskap växer och då unga

upplever att de inte är en del av demokratin och inte kan påverka sin framtid. Detta är något som är särskilt viktigt för hbtqi-ungdomar som har lägre tilltro till den offentliga sektorn än andra ungdomar. Det finns redan europeiska länder som har sänkt rösträttsåldern. I Österrike är åldern för att rösta i alla allmänna val 16 år. I Tyskland testas man att sänka rösträttsåldern i kommunalval till 16 år och även så i Norge. I både Tyskland och Norge har man märkt att valdeltagandet hos den yngsta åldersgruppen är högre än genomsnittet. RFSL och RFSL Ungdom anser att Sverige ska sänka rösträttsåldern till 16 år från första möjliga val.

Sveriges grundlagar

För att en grundlag ska kunna ändras i Sverige krävs det att riksdagen fattar två likadana beslut med enkel majoritet samt att det hålls ett riksdagsval mellan dessa två besluten. Tanken med detta system är att det ska vara svårare att ändra en grundlag än andra lagar. Ändå är det förhållandevis enkelt jämfört med i många andra länder att ändra i våra grundlagar, som är den yttersta garanten för våra demokratiska fri- och rättigheter.

Att det endast krävs två på varandra följande beslut med enkel majoritet i riksdagen med ett val emellan anser RFSL och RFSL Ungdom utgör en fara för demokratin. I många andra länder krävs det kvalificerad majoritet och/eller att ett beslut om en grundlagsändring måste godkännas av fler demokratiska instanser innan det kan träda i kraft. RFSL och RFSL Ungdom önskar därför att förslag behöver föreläggas riksdagen om ändringar i regelverket för att ändra en svensk grundlag som gör det svårare att ändra grundlagar. RFSL och RFSL Ungdom är oroade över en potentiell utveckling där partier med antidemokratiska värderingar kan komma att få en parlamentarisk majoritet och då kunna nedmontera uppnådda demokratiska fri- och rättigheter.

Diskrimineringslagstiftningen

RFSL och RFSL Ungdom anser att det är positivt att kommittén tagit fram en konkret deklARATION för att stärka demokratin. Vi värdesätter även att en del av den deklARATIONEN är en markering mot diskriminering. Intersektionalitet har fått en viktigare roll inom det juridiska arbetet för att motverka diskriminering. RFSL och RFSL Ungdom anser dock att det fortfarande finns mycket som måste förbättras inom svensk lag för att minska den strukturella diskrimineringen. För en stärkt demokrati krävs ett jämlikt samhälle.

Några som i vissa fall glöms bort i svensk lagstiftning är intersexpersoner. Den juridiska definitionen av "kön" utgår ifrån den kroppsegna produktionen av könsceller. Detta medför att intersexpersoner inte får likvärdigt skydd av diskrimineringslagstiftningen i Sverige. RFSL och RFSL Ungdom vill därför se att könsegenskaper inkluderas som en skyddad grund i diskrimineringslagstiftningen.

RFSL och RFSL Ungdom anser även att för att diskrimineringslagstiftningen ska kunna ha verklig effekt krävs det att personer som utsätts för diskriminering ges stärkt möjlighet att driva sina ärenden i domstol. Varje enskild person måste ges reella möjligheter att få just sitt fall prövat. Detta ska gälla oavsett i vilket sammanhang diskrimineringen ägt rum. Så är tyvärr inte fallet idag, då det för många är svårt att få diskriminering en utsatts för rättsligt prövad och som därmed inte erhåller den upprättelse lagen är till för att kunna ge till enskilda som blivit utsatta.

För RFSL och RFSL Ungdom hade det även varit önskvärt att utreda hur ett mer heltäckande diskrimineringsförbud skulle kunna införas, som förbjuder diskriminering på samtliga tänkbara områden, även gällande beslut fattade inom offentlig verksamhet och inte bara gällande bemötande inom offentlig verksamhet.

Trifa Shakely
Förbundsordförande RFSL

Elias Fjellander
Förbundsordförande RFSL Ungdom